

ESCOLES FEMINISTES

Transformació educativa per una escola pública emancipadora

COS · IDENTITAT · COMUNITAT · VIDA · PENSAMENT · EDUCACIÓ PÚBLICA

escolesfeministes.org · TW @escolesfem · FB @escolesfeministes · Si vols compartir algun article a la revista, escriu-nos a escolesfeministes@gmail.com

EDUCACIÓ · FEMINISME

Per Escoles Feministes

Lliçons del coronavirus per educar per la vida

La pandèmia del coronavirus ha posat de manifest el que els feminismes plantegen des de fa dècades: davant la crisi civilitatòria, hem de posar la vida al centre i hem de reconèixer la interdependència de les persones i la nostra ecodependència envers la natura. En l'escala de valors de les feines, s'ha fet palès quines eren veritablement rellevants per a la vida. En l'escala de valors de les vides, també s'ha fet palès quines eren menys rellevants per al sistema. I totes aquestes reflexions cal portar-les a l'educació i a les aules: si volem una educació radicalment transformadora hem de repensar el currículum sencer —principis i valors, continguts, metodologies, currículum ocult micro i eines institucionals macro— i començar a construir de debò una educació per la vida. En l'editorial d'aquest segon número de la revista *Vers les escoles feministes* compartim algunes reflexions en aquest sentit a partir de les nostres sis coordenades de reflexió i acció: cos, identitat, comunitat, vida, pensament i educació pública.

Cos

La crisi que vivim és una oportunitat per avançar vers una educació que tingui en compte el cos, que assumeixi la nostra **realitat encarnada**. La idea feminista que som cossos deixa de ser un concepte teòric i es converteix en visible i palpable. Som cossos **vulnerables**. I aquest adjectiu tan reivindicat està ara de moda i el sentim en informatius i xarxes. Resulta que no som éssers independents, autosuficients i immunes, com ha proclamat el capitalisme, sinó que som **interdependents** i ens necessitem les unes a les altres. Som cossos que contagien, cossos malalts, cossos que curen, cossos que cuiden tancant-se dins de casa. I dins les quatre parets, som cossos que experimenten un daltabaix d'emocions que cal expressar ballant, saltant, plorant, abraçant-nos a les persones amb qui convivim.

Enyorem amigues, amics i família tot i que els veiem per la pantalla perquè el cos, sobretot per als més petits, és la forma més primària i autèntica de relacionar-se.

A la vegada, la crisi posa també sobre la taula elements per la **reflexió crítica sobre la construcció de la imatge corporal** i els cànons de bellesa. Abunden els *memes* sobre el risc que

el confinament dificulti l'assoliment i/o manteniment del model de cos normatiu, i que hi hagi cossos que s'engreixin, que mostrin canes o cames peludes. A la vegada n'hi ha que aprofiten per reivindicar, justament, l'orgull dels cossos que es desenvolupen lliures. Com quelcom que cal cuidar i respectar i no com una cosa que oprimeix i cal canviar, decorar, dissimular.

El cos és un mapa, és memòria, és experiència. Un element clau, per tant, per una educació emancipadora.

Identitat

En temps de confinament, ens preguntem: què aporten les identitats de la masculinitat hegemònica al nostre dia a dia de confinament a les cases? No són pocs els països que han emès comunicats i propaganda

donant consells a les dones per no molestar als marits durant el confinament, o animant-les a pintar-se i cuidar-se més que mai. Els consells, més masculistes que puguin haver, tornen a anar dirigits a elles. Ells representen la normalitat. Les seves identitats estan naturalitzades i, per tant, no hi ha possibilitat de canvi. No cal anar a altres països per verificar que la masculinitat hegemònica a casa confinada és un perill.

A Catalunya, han augmentat més d'un 30% les trucades a la línia d'atenció a les víctimes de **violència masclista**. S'ha hagut d'activar un pla de contingència per garantir la seguretat de les víctimes de violències masclistes durant el confinament. La violència masclista afecta a dones i infància. Poca broma.

I, què passa amb les **identitats LGTB** confinades amb famílies que no les accepten? Com viuen quasi dos mesos aquestes persones amagant la seva realitat 24 hores al dia? Ens serveixen

per viure aquests dies millor, les obsessions que ens ensenyen des de petites pel nostre cos? El nostre aspecte?

El que sí que ha quedat ben clar, deixant de banda l'esclavatge per l'aspecte físic, és que esdevenir dona és absolutament necessari per superar el coronavirus. Les cures, físiques i emocionals, són l'única manera de superar-ho. Cures a les cases i als hospitals, als mercats i supermercats, cures per mantenir la vida en funcionament de criatures, persones grans, i totes les persones.

Potser **és el moment de feminitzar la societat**, per posar la vida al centre, i començar a resoldre els problemes, no com a la guerra, sinó com han fet les dones durant mil·lennis.

Comunitat

La comunitat s'ha vist urgentment cridada a respondre a la pandèmia. Fent i deixant de fer. Repensant i reinventant com fer el que es vol o el que es pot fer. Renunciant, adaptant-se i, sobretot, trobant camins per seguir fent xarxa, reforçar les xarxes afeblides amb el confinament i creant noves xarxes de suport. Fem referència a la comunitat a nivell global, i a les microcomunitats dels pobles i dels barris de les ciutats, fins i tot a nivell de carrers i d'escales de veïnes i veïns. **Fer xarxa** per identificar necessitats i donar-se suport. Necessitats de grans, joves i infants. Necessitats quotidianes, de salut, laborals o educatives. I fem referència també a la **comunitat educativa**. Professorat, monitoratge, alumnat i famílies ens hem vist immersos en una procés abrupte de distanciament, de pèrdua d'aquest espai compartit que articula molts racons de les nostres vides que és l'escola. En el marc del distanciament social, com podem evitar la disgregació i afavorir l'acompanyament de manera que les famílies, en les seves múltiples diversitats,

estiguin i se sentin acompanyades? Com podem evitar la descoordinació, el campí qui pugui, deixar a cadascú sol amb els seus propis recursos (personals, socials, tecnològics) per afrontar aquest aprenentatge de vida en el que estem totes immerses? La interdependència família-professorat-alumnat es fa més pal·lesca que mai.

"Com esteu?" em va preguntar la mestra dels meus fills l'altre dia per telèfon. I amb aquestes dues paraules, s'obria l'escola a conèixer i acompanyar la nostra realitat i jo sentia reviure més que mai el potent **vinde** de la comunitat educativa.

Vida

La crisi del coronavirus ens ha fet reflexionar novament sobre el **treball** i les diferències entre les **feines productives** —centrals en el sistema capitalista— i les reproductives —necessàries per la vida—. I si en el nostre imaginari ja teníem unes **feines reproductives** recurrents, aquest 2020 les hem ratificat i n'hem descobert algunes de noves: infermeres, reposadores, netejadores, metgesses, cuidadores de persones dependents, geriatres, assistents socials, caixeres de supermercat, jornaleres, repartidores, missatgeres, transportistes... És essencial introduir a l'escola una **visió crítica i feminista de l'economia** que fomenti nous continguts de reflexió envers l'economia i el treball i que, alhora, doni valor i visibilitat als moments de cura, al temps de migdia i a les treballadores dels centres escolars que fan les feines de cura com les monitores, les netejadores i les cuineres.

I la crisi del coronavirus ens ha posat, novament, davant la **natura**, la nostra **ecodependència** i la nostra relació autoritària, destructiva i patriarcal envers ella. Les causes estructurals d'aquesta crisi apunten a la supèrbia de l'ésser humà en la seva producció industrial d'animals per al consum humà, el trencament dels equilibris mediambientals i les consegüents reaccions —aquest cop en forma de virus— de la natura. Més enllà de contagis, morts i confinaments, és urgent reflexionar —i més que mai a l'escola— sobre les **causes profundes i sistèmiques d'aquesta crisi i els seus responsables**.

Pensament

Havia de passar. Estava anunciat. El món s'havia d'aturar. Però no sabíem com vindria. La natura ho demanava a crits. Les evidències eren més que abundants. Potser ens hauríem imaginat que si algun dia es parava el món, seria degut a un col·lapse climàtic o a alguna catàstrofe natural. Però ha estat per un motiu que la majoria de nosaltres no havíem pensat mai: un virus. Us heu plantejat quina relació hi ha entre el nostre mode de vida i el que està passant? Creieu que hi ha relació entre el virus que atura el món i la societat jeràrquica on vivim?

La resposta és sí: el **patriarcat** i el **capitalisme** han estat els pares d'aquest virus. Som l'espècie que ha confinat els animals. Lliures o no, la majoria d'animals de la Terra viuen confinats. Animals salvatges confinats a territoris cada cop més reduïts, més limitats i més inexistents. Milions d'animals fabricats per menjar-los confinats en macro granges arreu del món en les condicions més precàries. El patriarcat conqueridor i controlador, el capitalisme productor, extractivista i exterminador.

Hem vist moltes imatges d'animals envaint els carrers buits a pobles i ciutats, atès que no hi ha sorolls ni fums que els molestin o facin por. Cèrvols que baixen i es passegen per espais que no fa tant eren propis i compartits. L'impacte positiu que tindrà aquesta parada a la natura, als mars, és el que ens

ha de motivar a continuar aquest camí. La parada ha de ser per sempre. Prou de produir sense límits, prou de créixer fins a l'infinit. Som finits i la Terra també ho és. Volem respecte per tot i tothom. Hem de desaprendre a viure com fins ara i aprendre a caminar de nou.

I aquest canvi passa també pel pensament, per deconstruir la nostra forma de **conèixer** el món —especista, androcèntrica i eurocèntrica— i la nostra forma de **reflexionar-hi i donar-hi sentit**. Per què, per exemple, el currículum segrega abruptament les ciències naturals, les ciències socials i l'emprenedoria? És que no tenen relació la natura, la societat i l'economia? És que les accions en un àmbit no tenen consqüències radicals en els altres? És que el coronavirus no ens ho ha demostrat prou? És hora de **repensar matèries, perspectives, epistemologies**. Ens acompanyeu?

Educació Pública

En la reflexió sobre l'educació i l'escola, la crisi del coronavirus ha evidenciat la tensió existent entre una idea d'**educació per la producció** i una idea d'**educació per la vida** i el paper de la institució escolar davant una situació tan excepcional. El Departament d'Educació ha caigut en el marc d'una concepció acadèmica i productivista de l'educació i l'escola, prioritzant l'avaluació, l'aprofitament del temps i les ànsies d'avançar cap a un autèntic no res que tan sols aconsegueix consolidar les desigualtats socials. Però sortosament l'educació per la vida ha tingut el suport de mestres i docents, mares i pares, la Fapac, les assemblees grogues i, naturalment, les escoles feministes, que reclamem **una educació que replantegi el currículum íntegrament i una escola pública que vetlli de debò per la inclusió i la compensació real de les desigualtats**.

COEDUCACIÓ · GENEALOGIES

Per Ca la Dona

El llibre lila del cole (1988), una eina de reflexió pedagògica molt útil encara

Sempre ens agrada recordar que no partim de zero. Que tenim una història d'educació feminista al darrera i que n'hem d'aprendre molt de les experiències i reflexions del passat. Per això publiquem aquest article de Ca la Dona en què es recupera un document pioner de la dècada de 1980 que, malauradament, encara és molt vigent i necessari.

A principis dels anys 80, un grup de dones que es deia **Col·lectiu de Dones de Batxillerat de Barcelona** va presentar un treball pioner: "El sexisme a l'ensenyament. Entorn de l'agressió" a les jornades sobre "Mujer y educación. El sexismo en la enseñanza" que va fer l'ICE de la UAB el desembre del 1985.

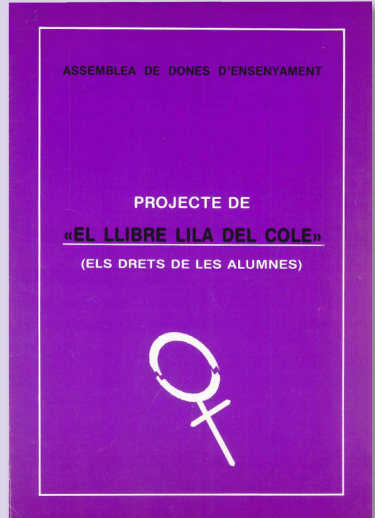
Aquest grup va ser el nucli fundador de l'**Assemblea de Dones d'Ensenyament**, que reuní moltes dones mestres de primària, secundària i universitat que veien la necessitat molt concreta justament de com explicar a classe coses com l'avortament que, aleshores (com ara), era una qüestió rellevant i que havia tingut molt ressò a la premsa a causa de l'avortament clandestí que s'havia fet a les Llars Mundet a la celebració de les Jornades dels 10 anys (1975-1985).

A partir d'aquí ens plantejarem com treballar als centres les qüestions importants del moviment feminista. L'ús sexista i androcèntric de la llengua va ser el primer aspecte i després ja va anar sortint tota la revisió del currículum androcèntric. Hi hagué molt intercanvi d'experiències i buscarem la coincidència en el 8 de març als centres educatius fent cartells, enganxines, lemes... fins arribar a l'elaboració col·lectiva i a la publicació no institucional (el 1988) del **Llibre lila del cole**, document que tornem a presentar en PDF, no per recordar els anys 80, sinó per la seva vigència com a eina feminista. La situació actual reclama tornar-lo a llegir, reflexionar i estendre a tots els àmbits educatius.

--

Article extret de: <https://caladona.org/el-llibre-lila-del-cole-1988-una-eina-de-reflexio-pedagogica-molt-util-encara/>

Descarrega el **Llibre lila del cole** en pdf: https://www.caladona.org/wp-content/pujats/2014/03/elLlibreLiladelCole_petit.pdf

Sumari de El llibre lila del cole

- Bases del llibre lila
- El model masculí com a norma: la trampa de la igualtat
- El llenguatge també és sexista:
  - El llenguatge discrimina la dona
  - El llenguatge oculta la dona
  - El llenguatge menysprea les dones
- Anàlisi de dos aspectes dels llibres de text que ens discriminen
- Agressions de les alumnes a l'escola
- Orientació professional
- Sexualitat
- Sexualitat i afectivitat
- Drets de les professores

Remuntar el 7%. Ciències socials, llibres de text i androcentrisme

La perspectiva de gènere als llibres de text catalans de ciències socials (geografia, història i història de l'art) de les principals editorials, té (oh, sorpresa!) un gran marge de millora. Com són els llibres de text que s'utilitzen actualment a l'aula i com podrien ser? En aquest article, Cécile Barbeito, investigadora de l'Escola de Cultura de Pau (ECP) de la Universitat Autònoma de Barcelona, resumeix les conclusions de l'anàlisi dels llibres de text de ciències socials en relació a la perspectiva de gènere i l'androcentrisme imperant. Les dades que s'aporten en aquest article provenen de dos informes del 2013 i del 2017 de l'Escola de Cultura de Pau amb el suport de l'ICIP (Institut Català Internacional per la Pau). Molts altres estudis mostren dades similars.

Perspectiva feminista als llibres de text?

Entre els aspectes més positius dels llibres, destaquen l'ús molt generalitzat de llenguatge no sexista, una utilització d'imatges (fotografies i dibuixos) que defugen prejudicis sexistes, així com exemples de continguts puntuals que tracten la perspectiva de gènere.

Entre les valoracions més negatives, destaca l'hegemonia dels personatges masculins amb una mitjana del 92,9% d'homes enfront de 7,1% de dones en les personalitats citades (incloent personatges històrics i historiadores, geògrafes, etc.)¹; el fet que les reflexions amb perspectiva de gènere en les realitats econòmiques, polítiques i socials no són prou sistemàtiques

El contingut està integrat en una unitat, no com un contingut complementari.

Planteja el tema des d'un enfocament de drets.

Fa visibles figures i moviments de dones amb un rol políticament actiu.

Unitat 4

5. El dret de vot de les dones

L'any 1918 el govern britànic va concedir el vot a les dones més grans de 30 anys. La lluita per la igualtat de la dona, però, es va iniciar molt temps abans i avui encara no ha acabat.

5.1. Les primeres passes

En la societat de l'Antic Règim la dona tenia un paper subordinat a l'home. La dona, abans de casar-se, estava sotmesa al pare i en el moment de casar-se restava sotmesa al marit. Amb el triomf del pensament liberal va sorgir una contradicció. La igualtat entre els individus, que era una de les fites de les revolucions burgeses, no s'aplicava a les dones. Els Drets de l'Home i del Ciutadà només s'entenen per al gènere masculí. En aquest context va néixer el **feminisme**, que tenia com a punt fonamental el dret de vot per a les dones.

Va ser durant la Revolució Francesa quan sortiren a la llum les primeres reivindicacions feministes. L'any 1791, **Olympe de Gouges** va publicar la *Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana*. En aquest text es defensava el dret de vot de les dones, la igualtat en l'educació i la igualtat dins l'àmbit familiar.

Al llarg del segle XIX les dones van continuar lluitant pels seus drets, sobretot als Estats Units i el Regne Unit. Calia que la dona aconseguís el dret al vot, i així la resta dels problemes que l'afectaven s'anirien solucionant. S'iniciava així el **moviment sufragista**.

5.2. El sufragisme

L'any 1866 un pensador liberal, John Stuart Mill, va presentar al Parlament anglès una proposta perquè es legalitzés el vot femení que va ser rebutjada. Com a reacció, va néixer el 1867 la *National Society for Women's Suffrage*, primera organització clarament sufragista.

Font 32.

El principi regulador de les actuals relacions entre els dos sexes, és a dir, la subordinació legal de la dona a l'home, és un gran error. Caldria substituir-lo per un principi de perfecta igualtat que no permetés poder ni privilegi per a uns i incapacitat per als altres.

JOHN STUART MILL I HARRIET TAYLOR MILL (1869).

VOCABULARI

Feminisme. Moviment social i polític que té com a objectiu la igualtat real de la dona en tots els àmbits.

Moviment sufragista. Part del moviment feminista que centra la seva actuació a aconseguir el dret del vot per a les dones.

Font 31. Olympe de Gouges.

4.36. Elaboreu una fitxa d'Olympe de Gouges en què indiqueu el lloc i la data de naixement i mort, la professió i l'aportació del seu pensament al moviment feminista.

PARAULES CLAU

sufragisme

4.37. Llegir el text de la font 32 i feu aquestes activitats:

a) Poso un títol a aquest text.

b) Explica l'argument central del text.

c) Podem afirmar que és un text feminista?

La incorporació massiva de la dona al món laboral, que tingué lloc sobretot, durant la Primera Guerra Mundial, va atorgar a la dona un nou protagonisme social que no es corresponia amb la prohibició d'exercir el dret a vot.

Les organitzacions sufragistes britàniques eren poderoses. Van organitzar mítings, manifestacions i propostes de llei en demanda del vot femení, però els resultats van ser negatius. Mentre es discutia al Parlament britànic l'accés de la dona a la política, grups organitzats de dones conegudes com les *suffragettes* van utilitzar tàctiques més radicals: incendi a comerços, sabotatges i, fins i tot, atacs als domicilis d'alguns polítics contraris al vot femení.

Font 33. Les suffragettes

Les seves lletres, serps, sants enu fess. Novabres situem la llibertat i la dignitat de la dona molt per davant d'aquestes consideracions, i continuarem aquesta guerra com ja ho hem fet en el passat. No ens considerarem responsables de la propietat que sacrificuem. El responsable de qualsevol destrucció de la propietat serà el govern, ja que si bé admet que les nostres peticions són justes, es nega a satisfer-les.

EMMELINE PANKHURST

Suffragette arrestada davant el Palau de Buckingham (Londres).

La força del moviment sufragista va permetre, finalment, reconèixer el vot femení al Regne Unit un cop acabada la Primera Guerra Mundial.

De mica en mica, el vot femení es va anar estenent arreu del món.

ACTIVITATS

4.39. Què és el feminisme?

4.40. Per què en el context de la Primera Guerra Mundial les dones van aconseguir el dret al vot?

4.41. Per què creus que l'home va prohibir durant tant de temps el vot a la dona?

SABIES QUE...?

El 1914 la National Union of Women's Suffrage Societies de la Gran Bretanya tenia més de 100.000 afiliades.

4.38. A partir de la font 33, resol aquestes qüestions:

a) Busca en una enciclopèdia o a Internet informació sobre l'autora d'aquest text i fes una fitxa biogràfica en què indiqueu el lloc i la data de naixement i mort, la professió, les circumstàncies de la seva mort i l'aportació del seu pensament al moviment feminista.

b) Quines conseqüències va tenir l'aplicació d'aquestes idees?

Font 34. Concessió del dret de vot femení

Estat nord-americà de Wyoming	1869
Nova Zelanda	1893
Austràlia	1901
Finlàndia	1906
Noruega	1913
Dinamarca i Islàndia	1915
Rússia	1917
Regne Unit (restringit a les menors de 30 anys)	1918
Alemanya i Suècia	1919
Estats Units	1920
Itàlia	1922
Àustria	1923
Regne Unit (universal)	1928
Espanya	1933
França i Itàlia	1945
Canada	1948
Suïssa	1971

RECORDA

El **feminisme** pretén la **igualtat legal i real** entre els homes i les dones.

Esmenta exemples de discriminació envers les dones.

Per acabar d'incloure la perspectiva de gènere es podria:

- Fer reflexionar sobre les discriminacions encara vigents sobre accés de les dones a la política, entre altres desigualtats.
- Lligar la reflexió a altres col·lectius actualment exclosos del dret de vot (mirada interseccional).

Inclou dades, tot i que no permet comparar amb les dades de sufragi masculí.

Exemple de bona pràctica en que es mostra el paper protagonista de dones, integrat en el cos central del text (Barcanova, 2008, Socials. Ciències socials, geografia i història, 4t ESO, p.110-111).

(tot i que totes les editorials inclouen alguna reflexió de gènere, són més aviat puntuals); i que són poques les reflexions sobre les causes de les discriminacions de gènere. També s'observa un discurs més crític sobre la discriminació de la dona en altres continents que al món occidental, i no s'identifica cap referència a la realitat LGTBI+.

Pel que fa a les activitats proposades als llibres, no es demana gairebé mai a l'alumnat que reflexioni sobre com els fa sentir una imatge o un text. A banda de perdre l'oportunitat de treballar l'educació emocional, es corre el risc de banalitzar informacions com quadres o fotografies violentes, dades que reflecteixen fortes discriminacions, etc. Una didàctica de les ciències socials feminista podria incorporar aquest “**gir afectiu**” a les activitats i exercicis demanats.²

Quin marge d'acció hi ha pels llibres de text?

El currículum oficial actual és molt generalista i, en el camp de les ciències socials, no especifica cap contingut específic de gènere. Aquest currículum, però, s'ha de considerar com una orientació de mínims, ja que és molt més breu que altres currículums anteriors, i deixa força marge a les editorials per a fer i desfer el que els sembli oportú. El Departament d'Educació, en efecte, d'acord amb el dret d'expressió de les editorials, no exerceix cap tipus de control sobre els continguts —ni previ ni posterior— dels manuals escolars. Aquest fet reconeix l'autonomia de les editorials, dins del que marca el currículum de mínims actual, a l'hora de definir els enfocaments, els continguts i les metodologies dels seus llibres escolars. Així doncs, per on poden començar les editorials?

S'ha de reconèixer que revisar la historiografia política i la historiografia de l'art per tal de retornar a certes dones un protagonisme confiscat durant segles no és fàcil. Pot prendre bastant temps per tal que les ciències socials —igual que altres disciplines— reequilibrin aquest greuge, no només incorporant a més dones amb rols protagonistes, sinó fent una revisió que inclogui també els seus valors i les diverses perspectives feministes, i des d'un enfocament menys jeràrquic, més enfocat a la [història dels pobles](#). En aquest camp, tot i que s'hi està treballant des de fa temps, encara queda molt per fer.

D'altres continguts, però, com els de geografia, economia i política, on la paritat hauria de ser més fàcilment assumible pel fet de ser més actuals, no tenen una presència de dones significativament millor. En aquests camps els llibres de text podrien fer canvis substancials, com incloure dones economistes, líders socials, polítiques, autores protagonistes, i també com reflectir quines són les ocupacions més feminitzades i masculinitzades per sectors, la bretxa salarial i sostres de vidre en els llocs directius, l'economia de les cures i (no) remuneració del treball domèstic, per exemple. D'aquests temes no se n'ha trobat rastre als llibres de 3r d'ESO analitzats, que tracten els sectors econòmics.

A la jornada sobre “Ensenyar perspectiva de gènere a les ciències socials” organitzada el setembre passat per GREDICS (Grup de Recerca en Didàctica de les Ciències Socials) i l'ECP a Rosa Sensat, representants del Grup Promotor Santillana i de l'Editorial Teide van explicar com les editorials són permeables a les demandes socials en general, i [afirmen estar revisant els criteris de gènere als llibres de text](#). Explicaven que havien rebut algunes cartes de docents i d'estudiants reclamant una major paritat, i asseguraven que solen tenir en compte aquest tipus de demandes.

Recomanacions per incorporar la perspectiva de gènere i feminista als llibres de text (GREDICS-ECP):

- **Aplicar la perspectiva de gènere als factors històrics, geogràfics, econòmics i polítics estudiats:** disgregant de forma més sistemàtica les dades estadístiques per sexe, fent visibles els progressos en termes d'igualtat de drets en funció del gènere a diferents països, etc.
- **Reforçar i diversificar les presències i els rols de les dones en tots els àmbits de la societat (polítics, econòmics, socials i culturals):** referenciant noms i cognoms de persones d'eixos d'identitat diferents; incloent imatges d'homes i dones en rols i tasques diversos, així com imatges de persones amb gènere no binari; equilibrant la ràtio de les aportacions artístiques, científiques, tecnològiques i ideològiques d'homes i de dones (l'equilibri no té perquè pujar el nombre de dones, sinó tenir una aproximació menys positivista, i reduir el nombre d'homes).
- **Reflectir les discriminacions encara vigents per motius de gènere:** fent reflexionar sobre variables disgregades per sexe i vinculant-les a la discriminació i els reptes pendents per a assolir una major igualtat de drets, recollint els instruments legals internacionals que permeten mitigar les discriminacions per motiu de gènere (CEDAW, Beijing...), etc.
- **Incorporar coneixements i pràctiques relacionats amb les cures:** integrant les referències als espais públics i privats en el mateix relat conjunt; donant importància a les cures en la societat, l'economia i el sosteniment de la vida.
- **Qüestionar les desigualtats i els estereotips per motius de gènere:** incorporant preguntes i activitats que permetin qüestionar rols, estereotips i desigualtats de gènere.

- **Visibilitzar les dificultats associades a altres discriminacions que es creuen amb la discriminació de gènere (interseccionalitat):** assegurant la presència de dones d'altres orígens i classes socials diverses; defugint de judicis de “feminisme blanc” envers la situació a altres contextos; reflexionant sobre temes com la precarietat laboral femenina, etc.

Adaptat de: Massip, Mariona; Barbeito, Cécile; Bartolomé, Sònia; González-Monfort, Neus; Santisteban, Antoni (2020). [Decàleg de criteris de justícia global per a la valoració i l'elaboració de materials curriculars de ciències socials](#). Bellaterra: GREDICS-Escola de Cultura de Pau.

Com poden fer-ho educadores i famílies?

Com acabem de veure, com a familiars, com a professores i professors, i com a alumnes, està a les nostres mans escriure a les editorials per a reclamar més continguts i metodologies feministes. Què més poden fer professorat i famílies?

Triar bé i utilitzar críticament els llibres de text

Tot i les moltes crítiques existents a la utilització dels llibres de text des de pedagogies crítiques, els llibres de text —en part perquè la gran càrrega de treball del professorat permet poc

marge per a triar o preparar-se materials alternatius, en part perquè són materials fiables— els llibres de text segueixen sent materials força utilitzats per les escoles.

Considerant aquest panorama, sovint sorgeix la pregunta “quin llibre hauríem de comprar?” Quin té una perspectiva feminista més clara? No hi ha una resposta determinant a aquesta pregunta, en part perquè dels diferents criteris de gènere analitzats en els informes, alguns llibres tenen millors resultats en uns indicadors i d’altres en d’altres. En la dada sobre personalitats femenines citades —la més fàcilment mesurable— les xifres van de 0% a 12% de dones en el millor dels casos (als llibres de Barcanova i Teide l’any 2017), però en altres indicadors de gènere destaquen altres editorials.

Segons l’informe, no hi ha cap editorial que destaquí per una aproximació especialment destacable per la seva perspectiva de gènere o feminista, ja que, juntament amb la perspectiva d’interculturalitat, són les dimensions pitjor recollides als llibres (a diferència de la perspectiva d’economia sostenible-desigualtats, medi ambient, drets humans i ciutadania o pau, que queden millor recollits als llibres de text).

En aquest cas, es recomana [analitzar els llibres](#), fer-ne un ús crític, explicitant la invisibilització de molts col·lectius, entre els quals les dones, convidant a analitzar críticament les fonts documentals utilitzades i els biaixos en aquests (entre altres biaixos, els masculistes i els etnocentristes), i en l’anàlisi de dades estadístiques, demanar a l’alumnat que busqui les dades desglossades per sexe i en faci l’anàlisi.

(Auto)formació i usos alternatius

Per aplicar la perspectiva de gènere a la docència, també, és recomanable la formació com a docents. Per a això, són útils les guies per incorporar la perspectiva de gènere a la docència d’[història](#), [història de l’art](#), [sociologia](#), [economia i ciència política](#) o [educació i pedagogia](#) de la Xarxa Vives d’Universitats.

Finalment, pel que fa a la utilització de materials curriculars alternatius, més enllà de portals amb materials didàctics amb perspectiva de gènere o feministes de temes generalistes, com el de [Candela](#), [La Fede](#), la [Fundación Mujeres](#), o [Educar en la Igualdad](#), també hi ha materials didàctics específics sobre com abordar les ciències socials (entre altres disciplines curriculars) amb perspectiva de gènere.

Algunes propostes destacables són:

- [Educant en la igualtat](#) de **GRECICS** que tracta una gran varietat de continguts des de les ciències socials
- [E.S.O. en femenino](#) de la **Universitat d’Alacant**, amb propostes ajustades al currículum de 1r a 4t d’ESO
- [Una economía de mucho cuidado](#), d’**Economistas Sin Fronteras** sobre economia amb perspectiva feminista
- [Guía didáctica de ciudadanía con perspectiva de género](#) de **Fuhem-ecosocial**
- [Dones, pau i seguretat](#) de l’**Escola de Cultura de Pau** tracta conflictes armats, altres violències i activisme amb perspectiva de gènere

Per aconseguir escoles més feministes, cal abordar-ho des del màxim de canals possibles. Calen millors materials didàctics i un ús més crític d’aquests.

--

¹ Les xifres són de l’informe del 2017. A l’informe del 2013 el mateix indicador mostrava una proporció del 95% d’homes i 5% de dones de mitjana. Tot i que no són xifres comparables —els informes analitzaven cursos diferents— ni suficients per concloure’n una tendència (caldrien més dades), es pot preveure que les properes edicions de llibres de text tindran cura per reequilibrar aquesta desproporció.

² És important tenir en compte que les noies i nois aprenen diferent. Sobre com enfocar la metodologia a les aules amb perspectiva de gènere, vegeu el vídeo *La perspectiva de gènere en l’entorn d’aprenentatge* de la UPF (https://youtu.be/15K4A_Luwro).

De l’absència de filòsofes

Entre les Jornades catalanes de la dona del 1976 i la Segona trobada vers les escoles feministes, convocada pel darrer 16 de novembre, han passat 43 anys. Qualsevol diria que aquell dissabte de tardor vam reunir-nos per celebrar les fites conquerides durant aquestes llargues quatre dècades. Tanmateix, segons va mostrar la conferència d’obertura, les reivindicacions feministes en qüestions educatives a penes han patit cap canvi. En altres paraules: essencialment, el sistema educatiu es resisteix encara avui —com de fet tots els altres sistemes que estructurin les nostres vides— a pensar-se des del feminisme no menys que a adoptar iniciatives veritablement feministes, més enllà de la incorporació al currículum d’expressions tan boniques com “igualtat de gènere”.

No és, però, el meu propòsit aprofundir en aquesta sèrie de reivindicacions paral·leles. D’entre tots els fils possibles, triaré un de ben concret, un que, malgrat afectar directament la docència de la meua especialitat, podria servir com a representant d’una de les nostres reivindicacions més clàssiques. No per casualitat, aquest fil va ser invocat a la mateixa conferència d’obertura per una de les dues ponents. I és que, com va assenyalar aquell 16 de novembre la **Conxa Llinàs**, professora jubilada de filosofia, és una vergonya que després de tant de temps de reivindicacions i de tant d’esforç per donar visibilitat a les dones als més diversos àmbits, el temari de filosofia de les PAU no s’hagi obert pel moment a cap filòsofa. Doncs bé, com a col·lega seva no només de professió, sinó també d’especiali-

tat, puc afegir que si vergonyós és el fet, encara ho són més els arguments amb què els responsables de la coordinació d’aquest examen pretenen defensar-lo.

En el que va ser gairebé una coincidència providencial, el dimarts d’aquella mateixa setmana, dia 12 de novembre, vaig assistir a la reunió que se celebra anualment per tractar tota una sèrie de temes relatius a la selectivitat de la nostra assignatura. Es tracta d’una convocatòria de naturalesa purament informativa, és a dir, que per molt que els docents la percebem com l’única ocasió en què podem intervenir d’alguna manera, encara que sigui fent un suggeriment o un prec, en tot el que envolta l’examen de les PAU de filosofia, a efectes pràctics la nostra

veu no compta en absolut. Tot i així, el ponent va assegurar-nos que el senyor **Josep Macià**, coordinador de la prova, sempre considera amb gran deteniment totes les opinions o demandes que li arriben a través dels seus representants. Una d'aquestes opinions o demandes que habitualment surt, com a mínim des de fa un temps al torn obert de preguntes, és precisament la que fa referència al tema en qüestió: “i per a quan una dona?”. D'entrada podria semblar una cosa ben senzilla, almenys en vista dels canvis que amb major o menor constància s'han anat introduint al llarg dels anys: es treu un autor, es posa un altre (o, com l'últim cop, es treuen dos parts de dos autors i s'afegeixen dos autors nous). Tot i així, els noms amb què es juga venen a ser sempre els mateixos. Per als profans, actualment els elegits són aquests: **Plató, Descartes, Locke, Hume, Kant, Mill i Nietzsche**. Això, com deia, malgrat la insistència amb què en els darrers temps part del professorat ha anat manifestant la seva inquietud per la nul·la presència femenina —insistència que, fins i tot, va materialitzar-se en una ocasió en un llistat de possibles candidates elaborat per un dels nostres col·legues.

A la reunió del passat 12 de novembre, a l'acostumat torn de preguntes, la qüestió no va trigar en sortir. De fet, si no m'enganya la memòria, va ser el propi ponent qui la va treure, avançant-se a una de les assistents que ja tenia la mà aixecada. I aquí arribem al nucli del que vull denunciar. En un discurs, no sé si improvisat o preparat amb molt poca cura, però en cap cas a l'alçada d'una coordinació de biaix analític (experta en lògica), el ponent va enarbolar les següents raons per mantenir les dones excloses del temari: (1) que no hi ha dones influents a la història de la filosofia; (2) que els seus textos resulten difícils de llegir; (3) que els temes que tracten sovint són secundaris en relació amb els grans temes de la dita història. No resistiré la temptació de formular aquestes raons imitant l'estructura de les famoses tesis de **Gòrgies**: no hi ha dones filòsofes; si n'hi hagués no podríem llegir-les; si n'hi hagués i poguéssim llegir-les, les seves idees no encaixarien al model establert pels homes¹. Vist el paral·lelisme, podríem sospitar que tot plegat va ser una broma de pèssim gust sofista, però si alguna credibilitat té el meu testimoni, he de dir que el ponent no va mostrar ganes de riure, més aviat al contrari, sobretot quan tres dels assistents, dos professors i una professora, van començar a rebatre una per una aquelles idees que més que raons mereixen el nom de coartades.

Si entenem que la història de la filosofia acaba amb **Nietzsche** —la mort del qual s'esdevé oportunament l'any 1900—, llavors el representant de la coordinació no menteix: que se sàpiga, la història de la filosofia no ha donat textos signats per dona que constitueixin un pensament sistemàtic. És necessari matisar, em temo, que això no s'explica perquè la seva condició biològica incapaciti les dones per a tractar problemes filosòfics; més aviat s'explica per una sèrie de condicions socioculturals que no només les van declarar incapaces, sinó que, per si de cas no ho eren, les van privar de la possibilitat de demostrar les seves aptituds. Quan aquestes traves de tipus històric van començar a superar-se, arran, evidentment, del moviment feminista, precisament a partir de finals del segle XIX, alguns talents femenins van aparèixer en escena. **Maria Zambrano, Hannah Arendt, Simone de Beauvoir, Simone Weil, Jeanne Hersch, Elizabeth Anscombe, Iris Murdoch** o **Judith Butler**, una darrere l'altra, han anat posant contra les cordes tots aquells discursos, per desgràcia no completament extingits, que declaraven les del seu gènere éssers racionals de segona fila. Tornant al principi: només entenent que la història de la filosofia mor amb

Nietzsche, és a dir, només esborrant els 119 anys de pensament posteriors a la seva pèrdua, es pot afirmar que no hi ha hagut filòsofes influents a la història. Tanmateix, fer això implicaria esborrar també noms com els de **Husserl, Heidegger, Russell, Wittgenstein, Adorno, Horkheimer, Sartre, Foucault, Deleuze** o **Derrida**, cosa que potser el representant de les PAU no s'hauria atrevit a fer explícitament amb tanta lleugeresa. Encara és possible, però, excloure els noms femenins de la història de la filosofia sense por a provocar escàndol.

Sobre la segona coartada no caldrà aprofundir en excés. Quan parlem d'un examen on poden sortir textos de **Plató**, de **Kant** o del mateix **Nietzsche**, resulta com a mínim estrany deixar les filòsofes fora sota el pretext que resulten massa difícils de llegir. Per molt densa que sigui la prosa de **Hannah Arendt** o molt tècnica la de **Judith Butler**, serà tasca del professorat preparar el seu públic perquè sigui capaç d'interpretar-les: exactament el mateix que fem perquè les paraules dels seus col·legues masculins no els siguin completament incomprendibles. Resumint: si ens haguéssim de guiar pel nivell de dificultat dels textos, podríem descartar directament l'ensenyament de la filosofia, sense necessitat de discriminar per gènere ni per cap altra raó.

Arribem doncs a la tercera coartada, la que feia referència al caràcter secundari o residual que segons el ponent adopten sovint les reflexions femenines. Entesa literalment, aquesta idea sembla una expressió del tan acostumat androcentrisme. Des del punt de vista de la filosofia elaborada pels autors clàssics, des del punt de vista dels grans discursos sobre l'home, la construcció històrica i social de la categoria dona, de què s'ocupen algunes filòsofes, per exemple, és un tema secundari que només pot interessar a un públic secundari (parlaríem llavors segurament d'una filosofia “de dones” tal com es parla d'una literatura “de dones”, com si fos un gènere d'escriptura menor). Però, pel que sembla, la cosa no acabaria aquí, ja que només una part de les filòsofes ha analitzat aquest problema. Si prenem literalment l'observació del representant de les PAU, hauríem d'entendre que qualsevol tema tractat per qualsevol filòsofa ha pres, quasi espontàniament, un caràcter residual, fent sospitar alguna mena de connexió necessària entre una ment de dona i la marginalitat del seu discurs. Per intentar minimitzar una mica el nivell d'indignació que pot despertar la literalitat del comentari, l'enfocaré des de la perspectiva més aviat pragmàtica des de la qual probablement volia enfocar-la l'emissor. En aquest nou sentit, el que el representant de la coordinació trobaria problemàtic, malgrat la desafortunada expressió que va donar a la seva idea, no serien en si els continguts tractats per les filòsofes, sinó el fet que aquests continguts no s'acaben d'adaptar còmodament al marc creat per a l'examen de filosofia de les PAU. Això, però, no en qualitat de “filosofia de dones”, sinó en qualitat de “filosofia del segle XX”. M'explicaré: a finals del segon mil·lenni de l'era cristiana ja no es construïen grans sistemes que abastin multiplicitat de qüestions des d'un mateix projecte teòric, donant resposta unitària a problemes de tipus metafísic, antropològic, epistemològic, ètic o polític. Tanmateix, aquesta capacitat d'un pensament de doblegar-se a les clàssiques particions escolars és exigida per l'actual estructura del nostre examen (per exemple, quan demana fer una comparació entre les diferents maneres en què dos filòsofs entenen un mateix concepte).

Doncs bé, potser la inclusió d'una dona al temari exigeix alguns canvis estructurals a la manera en què fins ara la coordi-

nació de les PAU ha entès la història de la filosofia. Això, però, no és una tasca impossible, ni tan sols titànica. Requereix, és cert, temps i esforç; i per sobre de tot voluntat. I les consultes que, segons va assegurar-nos el ponent, ha fet la coordinació a especialistes en filòsofes de la Universitat de Barcelona, o fins i tot la demanda directa que a la reunió del dimecres 13 de novembre el propi coordinador va llançar a altres docents de secundària com jo –si trobeu una selecció de textos de dona que s'adapti al nostre examen feu-m'ho saber– no compten com a despesa de temps ni d'esforç ni crec que convenceran ningú com a expressió de voluntat favorable al canvi. Ho va dir sense

ombra de vacil·lació el nostre representant anònim: la història de la filosofia ja està escrita; si dins d'aquella història no ha florit cap talent filosòfic amb nom de dona, per molt que ens desagradi, no tenim a les nostres mans l'opció de canviar els fets. Tal com es veu des de les reivindicacions feministes, però, la situació és més aviat la contrària: ara mateix tenim al nostre abast decisions que poden canviar la història.

--

¹ A Gòrgies de Leontins, sofista del segle v aC, se li atribueixen aquestes idees: res no existeix; si alguna cosa existís, seria incognoscible; si alguna cosa fos cognoscible, seria incomunicable.

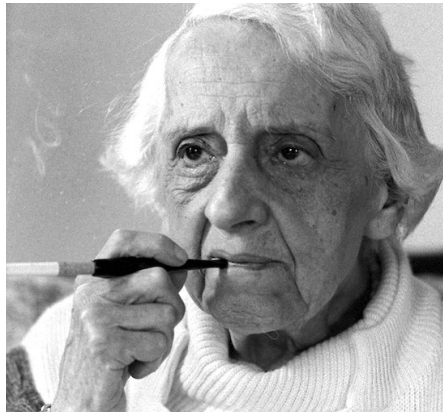
ESPECIAL CURRÍCULUM · HUMANITATS · ANDROCENTRISME · BATXILLERAT

Per Escoles Feministes

Els altres éssers racionals

María Zambrano: la filòsofa d'allò diví

1904, Málaga –1991, Madrid (Espanya)

Esriptora, filòsofa, assagista, pensadora i poeta. Alumna i seguidora del filòsof espanyol José Ortega i Gasset, exerceix de professora de la Universitat Complutense de Madrid. Durant la Guerra Civil participa en comissions d'ajuda humanitària i cultural. El 1939 s'exilia i ensenya en universitats de Mèxic, Cuba i Puerto Rico. Pateix les conseqüències de l'exili però és fora del seu país on, en un primer moment, troba reconeixement. Després de viure a França i Suïssa retorna a Espanya el 1984 i aleshores, quan ja compta amb una edat avançada, és valorada també a la seva terra. Rep el premi Príncep d'Astúries de Comunicació i Humanitats i és la primera dona que guanya el premi Cervantes el 1988.

El seu pensament se centra en la cerca dels principis morals i formes de conducta per explicar les coses quotidianes. Parteix de tres modes de raonament: el quotidià, el mediador i el poètic. Des d'aquest últim s'aproxima a allò sagrat, al lloc on es troba l'explicació

d'allò transcendent. La filosofia, per a Zambrano, no és només una qüestió de conceptes, sinó també de símbols que han d'abordar els grans misteris de la vida humana. Entre la seva extensa obra destaquen *Filosofia y poesía*, *La agonía de Europa*, *El Sueño creador* i *De la aurora*.

Hannah Arendt : la lluita contra el totalitarisme

1906, Hannover (Alemanya) – 1975, Nova York (Estats Units)

Periodista, educadora, assagista, teòrica política i una de les filòsofes més importants del segle xx tot i que ella sempre va rebutjar aquesta etiqueta. Neix a Alemanya, filla única de pares jueus d'origen rus. Estudia Filosofia i Teologia i exerceix de professora en universitats fins que és inhabilitada per ser jueva. Lluita contra el nazisme i l'any 1933 escapa a París on treballa rescatant infants jueus per enviar-los a Palestina. El 1940 és deportada al camp de Gurns però aconsegueix un visat per viatjar als Estats Units d'on, un temps després, n'adquireix la nacionalitat. Allà dirigeix l'Organització per la Reconstrucció de la Cultura Jueva.

La seva obra filosòfica se centra en la política i especialment en temàtiques com el totalitarisme i la modernitat, probablement degut a la influència dels successos ocorreguts en la seva pròpia vida. Dues de les seves obres més destacades son *Els orígens del totalitarisme*, on analitza com aquest tipus de governs aconsegueixen fer-se amb el poder, i *Eichmann a Jerusalem*, a partir del judici d'Adolf Eichman, que planteja com un home del comú és capaç de fer mal si es donen les condicions adients.

Simone Weil: una pacifista radical

1909, París (França) – 1943, Ashford (Anglaterra)

Filòsofa, periodista, activista pacifista i mística. Des de ben jove manifesta posicions pacifistes dins el grup Volonté de Paix. Després de llicenciar-se en Filosofia, el 1931, treballa com a professora. Durant la Guerra Civil espanyola decideix travessar la frontera per fer costat al bàndol republicà com a periodista però un accident la fa tornar a França. Propera als anarquistes però decebuda per la divisió de l'esquerra, rebutja la postura dels estalinistes i

l'equipara al feixisme, iniciant així una reflexió lúcida i innovadora sobre el poder. Reclama la no-intervenció francesa i s'oposa a tot tipus de guerres. Davant l'ocupació nazi d'Àustria defensa una solució negociada i el desarmament.

Escriu sobre la guerra i barreja el pacifisme amb el misticisme amb clarividència i originalitat. S'interessa pels temes religiosos, i escriu sobre l'atenció com a mitjà per a rebaixar el mal, sobre la contemplació, la intuïció amb les coses sensibles i sobre la diferència entre el treball enriquidor i el deshumanitzat. Escriu multitud d'articles i el text *L'enracinement* sobre la necessitat humana d'arrelament. Mor prematurament als 34 anys, en part, per la seva dedicació excessiva a la feina.

Simone de Beauvoir: fundadora de la segona onada del feminisme

1908 – 1986, París (França)

Pensadora, novel·lista, representant del moviment existencialista ateu, activista feminista i figura icònica en la reivindicació dels drets de les dones. Des de ben jove destaca com una alumna brillant. Amb catorze anys arriba a la conclusió que no creu en Déu. El rebuig a tota creença religiosa i la rebel·lió contra el fet de la mort són qüestions comunes amb pensadors com Jean Paul Sartre (la seva parella), Albert Camus i altres existencialistes amb qui va fundar el 1945 la revista *Tiempos Modernos* que pretén donar a conèixer l'existencialisme a través de la literatura. Aquesta publicació és un referent polític i cultural del pensament francès de la meitat del segle xx.

El seu llibre *El segon sexe* (1949) és una obra clàssica del pensament contemporani i en el seu moment suposa un punt de partida teòric per a diferents grups feministes. De Beauvoir elabora una

història sobre la condició social de la dona i analitza les característiques de l'opressió masculina. Critica analíticament certes pràctiques de la societat del moment com l'amor romàntic i el matrimoni. Per a ella, la lluita per l'emancipació de la dona és diferent i paral·lela a la lluita de classes, i considera que el principal problema que les dones han d'afrontar no és ideològic sinó econòmic.

La seva amplia obra es considera una de les més llegides al món, i és reconeguda amb importants premis com el Goncourt per l'obra *El mandarín*.

Durant la postguerra europea es compromet amb moviments polítics: escriu sobre les dictadures espanyola i portuguesa i fa pública la seva posició a favor de la independència d'Argèlia. Funda la Lliga dels Drets de la Dona i el maig del 1968 se solidaritza amb els estudiants revoltats. El 1972 presideix l'associació Choisir, encarregada de defensar la lliure contracepció. Durant els últims anys de la seva vida es dedica en cos i ànima a la defensa dels drets humans i al moviment feminista tant com a activista en manifestacions i actes públics com a través dels seus articles.

Iris Murdoch: filosofia de la moral feta literatura

1919, Dublín (Irlanda) – 1999, Oxford (Anglaterra)

Narradora, assagista, poeta, dramaturga, considerada els anys vuitanta com la dona més brillant d'Anglaterra. Neix a Irlanda però la família ben aviat es trasllada a Londres. Estudia Filosofia i Literatura i treballa de professora a Oxford. Durant la Segona Guerra Mundial és membre del partit comunista que abandona després per desavinences ideològiques. Després de la guerra es trasllada a Brussel·les per treballar a les Nacions Unides en una

institució dedicada a ajudar a persones en situació de refugi i desplaçament.

Escriu més de trenta novel·les, obres de teatre, assajos filosòfics i reculls de poesia, una extensa obra reconeguda amb múltiples premis. En els seus textos, Murdoch aborda problemes morals profunds com el bé i la seva vulnerabilitat o la cerca i la percepció de la realitat sense embuts amb una escriptura alegre, fresca, enginyosa i propera amb un gran sentit de la teatralitat. Reconeix influència de Shakespeare, Homer, Tolstoi, Dostoievski, Proust i s'autodefineix com una wittgensteiniana neoplatònica. És una autora experta en l'amor i en trames intricades i plenes de violència que revelen la seva vocació de filòsofa de la moral. La literatura de Murdoch aglutina una complexa barreja d'intel·lectualisme i temes sòrdids, de quotidianitat i metafísica. Crea personatges controvertits, immersos en la seva consciència, que no paren de preguntar-se per la raó edificant i positiva de la vida i la moral; que no deixen de confrontar les seves idees i existència amb les grans obres de la cultura, i pateixen una angoixa tant emocional com intel·lectual perquè se'ls escapa el sentit de les seves vides davant de les preguntes transcendents que es fan. Murdoch analitza també temes com l'homosexualitat, l'incest i la impotència, sobretot en els seus personatges masculins. Els últims anys va conviure amb l'Alzheimer.

Jeanne Hersch: la lluita contra la injustícia

1910 – 2000, Ginebra (Suïssa)

Filòsofa, escriptora i traductora. Estudia Filosofia i Lletres i n'obté el doctorat. Exerceix de professora a Ginebra. Amb vint-i-sis anys publica el seu primer llibre *L'illusion philosophique*. El 1966 és nomenada directora de la Divisió de Filosofia de la UNESCO i, més tard, és

nombrada representant de Suïssa davant el consell executiu d'aquesta institució.

La seva obra està composta per textos filosòfics de caràcter general tot i que aprofundeix en temes com la llibertat, la democràcia, els drets humans o la lluita contra la injustícia. Destaquen entre els seus llibres *El nacimiento de Eva* (2008), *El gran asombro* (2010) i *Tiempo y música* (2013). Rep diversos premis, entre ells, la Medalla Albert Einstein.

Elizabeth Anscombe: la defensa de la preservació de tota vida humana

1919, Limerick (Irlanda) – 2001, Cambridge (Anglaterra)

Filòsofa especialitzada en l'ètica i en la divulgació de Ludwig Wittgenstein, de qui en va ser l'alumna predilecta i amb qui aquest va fer una excepció ja que el filòsof tenia per norma no acceptar la presència d'estudiants dones en les seves classes. És considerada una de les figures més rellevants de la filosofia anglosaxona del segle xx.

Estudia a Oxford i exerceix de professora a Cambridge. A Anglaterra es converteix al cristianisme, en fa apologia i n'aplica els seus dictats durant tota la vida. Igual que Wittgenstein, defensa l'ideal filosòfic basat en la cerca de la veritat. Ascombe afirma amb certesa que Déu és veritat i que la relació entre Ell i la humanitat és una filiació ancestral que no es pot negar. Considera que la bondat d'una acció es canvia per les seves conseqüències així com per la intenció. A parer seu, determinades accions estan prohibides per se sense tenir en compte les seves conseqüències ja que atempten contra els fonaments de l'ètica. Milita activament en grups catòlics i condemna els polítics que van per metre la bomba atòmica. Rebutja de ple la decisió de matar innocents per assolir un objectiu major: guanyar la guerra. Per a ella és simplement un assassinat en massa.

Durant la seva carrera, Anscombe viatja molt donant classes i conferències en diversos països europeus i americans. A Espanya, visita en diverses ocasions la Universitat de Navarra que l'any 1989 la condecora amb el doctorat honoris causa. També li concedeix la Universitat de Notre Dame i la de Lovaina la Nova. El 1996 ocupa la càtedra de l'Acadèmia Internacional de Filosofia de Liechtenstein i també rep la medalla Pro Ecclesia et Pontifice pel seu treball filosòfic. Després de la jubilació, continua amb la filosofia i la vida acadèmica, dedicant particular atenció a temes de bioètica com l'avortament, la contracepció i l'eutanàsia, que considera que agredeixen la dignitat humana. Defensa la castedat i la preservació de tota vida humana. De les seves obres destaquen *Moderno Moral Philosophy* (1974) i *War and Murder* (1961). L'any 1997 pateix un accident de tràfic que li provoca un ictus cerebral.

Judith Butler: un camí cap al queer

1956, Cleveland, Ohio (Estats Units)

Filòsofa, escriptora, sociòloga, crítica literària, periodista i activista no només en qüestions de gènere i drets de les minories sexuals, sinó també en teoria política i ètica i polítiques de pau. És una de les pensadores queer més reconegudes i amb major projecció internacional. És, avui dia, una de les intel·lectuals més influents del món.

Nascuda en una família d'ascendència jueva-hongaresa i jueva-russa, perd gran part de les seves persones més properes a l'Holocaust. Es doctora en Filosofia i imparteix classe en múltiples universitats, moltes d'elles la condecoren amb l'honoris causa. Destaca en el moviment queer, que sorgeix a la dècada de 1990 com a alternativa postmoderna al feminisme liberal i tecnòcrata cooptat

per les agències governamentals que se centra en la dona blanca, heterosexual i de classe mitjana. Els seus llibres *El género en disputa*, *Cuerpos que importan* o *Deshacer el género*, marquen un punt d'inflexió en els debats feministes especialment sobre les perspectives dels moviments contra l'opressió. Butler proposa la teoria performativa del gènere i la sexualitat mitjançant la "deconstrucció" de les categories de sexe i gènere. Per a ella totes dues categories —en contra del que s'havia plantejat fins aleshores sobre la base "natural" del sexe— són construccions socials i polítiques, construccions culturals imposades, construccions discursives repressives i excloents. Qüestiona la identitat de gènere portant a l'extrem la definició de Simone de Beauvoir a *El segon sexe*, quan afirma que no es neix dona sinó que s'arriba a ser-ho. Així, segons Butler, la masculinitat i la feminitat poden ser —i de fet, ja ho són— distribuïdes, encarnades, combinades i ressignificades de formes contradictòries i complexes en cada subjecte. No hi ha cap raó essencial que justifiqui que un/a individu s'hagi d'identificar amb un gènere o una orientació sexual completament i total (d'aquí les identitats nòmades que ella enfronta a les anteriors identitats fixes) i tampoc no hi ha actuacions de feminitat o masculinitat més autèntiques o veritables que d'altres. El que hi ha és por i aquesta por fa que l'individu se situï en una heterosexualitat fal·locèntrica o el que és el mateix, regida per l'imperialisme heterosexual masculí que imposa que assumir la sexualitat heterosexual impliqui assumir un sexe heterosexual determinat. El concepte de "deconstrucció" l'entén com una ressignificació del discurs i les paraules. Un cas clar d'aquesta ressignificació és la paraula "queer" —que significa "estrany" o "excèntric"— que passa de ser un insult a considerar-se l'expressió d'un moviment d'alliberament i dignitat homosexual.

--

Fonts: <https://www.urv.cat/es/vida-campus/universidad-responsable/observatorio-igualdad/ano-mujeres-ciencias/dones-i-ciencias/dones-filosofes/> · <https://www.lifeder.com/> · <https://www.biografiasyvidas.com/biografia/> · <http://www.laizquierdadiario.com/Quien-es-Judith-Butler> · <https://democracia-real.es/biografia-de-judith-butler/>

Per ampliar informació: <http://www.inmujer.gob.es/areasTematicas/estudios/serieEstudios/docs/pensadorasSigloXX.pdf> · <https://www.ub.edu/adhuc/ca/publicacions/altres-publicacions/entre-actes-entorn-politica-el-feminisme-el-pensament>

El coronavirus ha arribat al món i també a aquells petits universos que són les escoles. I davant la catàstrofe, el Departament d'Educació tenia dues opcions: fer política educativa per evitar, com diu Jaume Funes, que la pobresa sigui abandonada i promoure entre l'alumnat el que anomena el "dret a un acompanyament mínim" o, ans el contrari, distreure'ns amb debats bizantins sobre la disponibilitat d'ordinador, l'accés a internet i la bretxa digital. A L'Atacòmetre d'aquest número comparem el que ha fet el Departament i el que entenem que hagués estat un camí vers les escoles feministes.

Què s'ha fet? Mesures del Departament d'Educació		Què voldríem que s'hagués fet? Mesures vers les escoles feministes
<p>Promoure una educació acadèmica i per la producció, i una escola elititzadora, segregadora i discriminatòria.</p>	<p>Principis i valors</p>	<p>Promoure una educació per la vida i una escola transformadora i eina d'equitat.</p>
<p>Partir d'un ideal esbiaixat d'alumnat de classe mitja-alta (d'escola concertada?) que disposa d'ordinador, connexió a internet i un context familiar i socioeconòmic estable apte per l'educació a casa, tot prioritant l'educació telemàtica i obviant la bretxa econòmica i social. Consolidar, per tant, les desigualtats i la segregació social. Vulnerar amb aquesta visió esbiaixada el dret fonamental de totes les nenes i nens a l'educació.</p> <p>Pujar el preu del menjador escolar a 6,33 €/dia (un 2,1%) per primer cop en 13 anys, en plena crisi del coronavirus, atenent només a les demandes de les patronals d'empreses del sector i sense obrir cap debat ni consultar les associacions de famílies.</p>	<p>Alumnat i famílies</p>	<p>Posar al centre i al principi de qualsevol mesura l'alumnat amb necessitats educatives especials i en situació socioeconòmica crítica, defensant el dret fonamental a l'educació de totes i tots. Facilitar la comunicació amb aquest alumnat i les famílies (incidint també en la bretxa digital), però sobretot posant recolzament i acompanyament emocional, social i econòmic tot prioritant la cura, el benestar emocional i les condicions materials de vida. Prioritzar la coordinació i la connexió amb els especialistes dels Equips d'Assessorament i Orientació Psicopedagògic i el Departament d'Afers Socials en els casos necessaris. En definitiva, compensar i lluitar contra la pobresa i les desigualtats socials.</p>
<p>Després de 10 anys de retallades, manca de recursos i un infrafinançament estructural, exigir al professorat propostes, seguiment i connexions telemàtiques, que han de fer amb medis propis, sense facilitar formació i/o mitjans i sense preveure situacions familiars en elles també complicades (criatures, familiars dependents), tenint en compte que un percentatge molt alt del professorat són dones.</p> <p>Emprar-se en l'autonomia de centre per tal de no fer-se responsable de les grans decisions, donar missatges i consignes ambigües i dipositar tot el pes en els centres.</p>	<p>Docents i centres</p>	<p>Recolzar i acompanyar les mestres, donar suport emocional i valor a la seva tasca cabdal d'acompanyament per poder atendre a l'alumnat en aquest període de confinament i, també, durant la tornada. Facilitar les eines i les recomanacions per poder treballar i conciliar.</p>
<p>Desprotegir les empreses de menjador contractades directament per les administracions públiques i per les AFA/AMPA i abocar-les a ERTOS amb missatges contradictoris i incerts.</p>	<p>Altres educadores i treballadores</p>	<p>Protegir i dignificar la feina de les treballadores de l'educació blindant la funció pública i internalitzant totes les feines externalitzades, la majoria de cura, necessàries pel funcionament de les escoles públiques: docents interines, TEEIs, monitoratge, cuineres, personal de neteja...</p> <p>Internalitzar i universalitzar el temps de migdia: com a espai educatiu primordial, assumir-ne el finançament, la gestió i la provisió públiques directes que garanteixi un servei de qualitat i unes condicions laborals dignes.</p>
<p>Confirmar i promoure la tercera avaluació, consolidant la visió finalista i productivista de l'educació, i consolidant també les desigualtats socials. Fer un doble discurs, benevolent i flexible als mitjans, qualificador i productivista a les comunicacions i ordres internes dirigides als centres.</p>	<p>Curriculum i avaluació</p>	<p>Suspendre immediatament la programació curricular i acompanyar tot l'alumnat a viure, pensar i aprendre sobre aquesta situació excepcional, incidint en els tres grans reptes civilitzatoris que s'estan posant de manifest: la natura i el col·lapse mediambiental; les violències socials i l'economia; la tecnocultura, els big data i la (des)intel·ligència artificial. No avançar matèria.</p>
<p>Desresponsabilitzar-se, externalitzar i privatitzar.</p> <p>Aliar-se amb els bancs i les empreses de telecomunicacions promovent les externalitzacions i els patrocinis privats de La Caixa (targetes moneder) i Movistar (internet i hardware).</p> <p>Abandonar els darrers anys les infraestructures tecnològiques sobiranes (com Moodle i els servidors propis) i permetre el desembarcament a les escoles d'empreses que es dediquen a la comercialització de dades com Google.</p> <p>Injectar encara més diners a les escoles privades concertades, amb un finançament addicional als diners públics que ja reben per pagar el seu personal docent i les despeses de funcionament.</p>	<p>Departament</p>	<p>Responsabilitzar-se a través de la gestió, la provisió i el finançament públics directes.</p> <p>Promoure el menjador escolar internalitzat com a dret bàsic i internet com un bé públic, lliure de les empreses de telecomunicacions.</p> <p>Desenvolupar i mantenir plataformes tecnològiques educatives sobiranes i respectuoses amb la privacitat de dades de l'alumnat.</p>

Retòrica de guerrilla

La metàfora, la comparació, la personificació, la paronomàsia... Les figures retòriques no són patrimoni de la literatura. Més aviat formen part indescindible de la nostra vida, del nostre pensament i la nostra comunicació quotidianes, amb la família, les amistats, a les aules, a les xarxes socials, a la publicitat... En Cristian Olivé, professor de llengua i literatura de secundària, ho sap molt bé i ha fet aquest fil de Twitter magistral en què repassa un munt de figures retòriques a partir de lemes de les manifestacions del 8M de 2019. Un aprenentatge significatiu —recordem el psicopedagog David Ausubel— ha de començar per un marc de referència que sigui proper a l'ecosistema de l'alumnat, que l'interpel·li directament i permeti construir-hi a sobre. I què millor que explicar una anàfora o una antítesi a partir d'allò que les noies i els nois han vist al carrer i, encara més, han sentit en la seva pròpia pell? La retòrica no només és una potentíssima eina de comunicació que dispara directament al cor, sinó que és una eina que ens pertany a totes. Amb recursos com aquest aconseguirem que les i els nostres adolescents la coneguin amb rigor i interès, i la utilitzin amb diversió i poder transformador.

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019

En las manifestaciones del #8M se podían leer lemas reivindicativos que eran pura poesía. Voy a aprovecharlos en clase para trabajar algunos aspectos relacionados con la Literatura.

Abro hilo...

[#AulaXtianOlivé](#)

3:45 p. m. · 9 mar. 2019 · Twitter for Android

3,2 mil Retweets 5,8 mil Me gusta

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019

En respuesta a @xtianolive

Les pediré que encuentren figuras literarias. ¡Hay un centenar!

8 21 133

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019

En esta pancarta la metáfora está presente. Las cadenas son los obstáculos con los que las mujeres se ven obligadas a convivir.

11 76 503

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019

Y aquí hay una comparación que me encanta.

15 116 731

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019

Con la siguiente personificación se expresa la crítica a la cosificación de la mujer. El cuerpo habla y dice no.

5 55 403

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019

También se lanzan interrogaciones retóricas que refuerzan el mensaje.

3 38 343

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019

Los verbos 'callar' y 'gritar' representan una antítesis. Lo mismo ocurre con 'nacer' y 'morir'.

4 49 371

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019
Y aquí dos ejemplos brillantes de ironía.

6 80 685

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019
En la siguiente imagen vemos una metáfora. La educación es una arma, aunque la referencia bélica queda difuminada. Ojalá las armas dispararán mensajes así...

12 52 371

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019
He aquí una paronomasia. Las palabras 'histéricas' e 'históricas' modifican una sola letra, aunque hay abismo semántico.

4 79 594

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019
En este grito reivindicativo, se usa el apóstrofe en forma de vocativo para dirigirse a la mujer del futuro. También hay una antítesis con 'futuro' y 'pasado'.

2 49 463

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019
La siguiente camiseta expresa el mensaje mediante paralelismos sintácticos y anáforas que repiten la palabra inicial.

3 42 334

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019
También les pediré que identifiquen las referencias literarias de algunos lemas. Ahí van algunos ejemplos...

5 8 119

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019
Neruda escribió que le gustaba cuando estaba callada. En este mensaje, tiene la respuesta. 🙄

5 135 750

Cristian Olivé @xtianolive · 9 mar. 2019
¿Qué haría Harry Potter sin mi adorada Hermione?

5 63 538

--
Cristian Olivé comparteix les seves pràctiques docents a les xarxes socials. Pots seguir-lo a Twitter i Instagram a @xtianolive. És també autor de *Profes rebels* (Rosa dels Vents, 2020).

El fil complert sobre figures retòriques el trobaràs aquí: <https://twitter.com/xtianolive/status/1104392817567256576>.

Atenció!

Vols publicar a la revista un article sobre alguna experiència pedagògica que hagis fet a la teva escola o institut públics? Fas Mates, Naturals, Socials, Art... amb perspectiva de gènere, antiracista, ecofeminista...? El teu centre treballa els patis, el menjador, la governança, les feines de cura en clau feminista? Explica'ns-ho! Contacta'ns a escolesfeministes@gmail.com. En aquest número han col·laborat: Ana Tutzó, Belen Tascón, Ca la Dona, Cécile Barbeito, Cecilia Bayo, Cristian Olivé, Escuelita Antirracista, E.S.M., Esther Murillo, Jordi Sans, Laura Coll, Marta Cruz i Marta Grau. Moltes gràcies a totes!

L'impacte de la regla o la regla de menystenir el cos de les dones

T'has parat mai a pensar en l'impacte de l'ús de compreses i tampons en la salut, l'economia i el medi ambient? Ho has tractat mai a classe? Què en saben i què en pensen les alumnes? Per fer-te'n una idea has de saber que una dona té, com a mitjana, uns 520 cicles menstruals. És a dir, té la regla durant uns 40 anys. Amb això al cap i la calculadora a la mà, revisem algunes dades.

L'impacte en la salut

Sabies que la majoria de compreses estan fetes de productes sintètics i químics, agents aglutinants, plàstics, tensioactius, resines, fragàncies, clor i lleixiu que deixen fibres residuals que s'acumulen al nostre cos i que, a més, amb el contacte amb la pell provoquen irritacions, sequedat i reaccions al·lèrgiques? L'impacte més extrem en la salut és el síndrome del shock tòxic, una afecció greu produïda per una bactèria que s'associa a l'ús de productes convencionals d'higiene menstrual.

L'impacte econòmic

Sabies que tenir la regla ens costa entre 25 i 74 euros a l'any per dona! Fes els càlculs de l'impacte que això ha tingut, té o tindrà en la teva economia familiar. I això rai si t'ho pots pagar però hi ha gent que en té dificultats. Sabies que hi ha un concepte que es diu "pobresa menstrual"? La pobresa menstrual és un problema polític global. Com que a les cúpules de la presa de decisions hi solen haver homes, a aquest tema li ha costat entrar a l'agenda. Hi comença, però, a haver noves bones pràctiques com ara la reducció o l'eliminació d'impostos; o iniciatives com la d'Escòcia, el primer lloc del món on no caldrà pagar pels productes d'higiene femenina.

L'impacte ambiental

Sabies que, durant un any, una dona pot produir en compreses i tampons gairebé 7 kg de residus? I que en tota la vida fèrtil en pot arribar a produir uns 300 kg o, el que és el mateix, gairebé 10.000 unitats de compreses o tampons? T'imagines la muntanya de porqueria que això suposa?

A banda, es tracta de residus que no son biodegradables i no es poden reciclar. Van directes a incineradores contribuint així a incrementar el seu impacte ambiental. Altres, encara pitjor, es llencen pel forat del vàter (que no és una paperera!) i provoquen molts problemes en plantes depuradores ja que amb el contacte amb l'aigua s'eixamplen i poden embussar canonades i sistemes de tractament d'aigua. Finalment poden acabar al mar, aquelles aigües on ens agrada fer-nos un banyet els estius calorosos. Els plàstics es van degradant dins les ones i moltes espècies marines els ingereixen confonent-los amb aliments.

Els materials que es fan servir per fabricar aquests productes son altament contaminants. S'utilitza el polietilè, el polièster i el raïó (una fibra artificial feta a base de cel·lulosa). Vaja, plàstic pur per dins i per fora (perquè sovint venen en bossetes individuals dins d'una bosseta més gran). Un festival de derivats del petroli que portem a tot necesser i bossa de mà i que posem dins o en contacte amb el nostre cos.

Però no son nocius només els materials sinó també la seva producció. Els tampons estan fets de fibra de cotó que requereix molta aigua, pesticides i fertilitzants per produir-la. A això cal afegir-hi el cost i l'impacte de transportar-los d'aquí cap allà.

Tot és culpa de les dones...

Doncs no, el problema no és de les dones, evidentment, i tampoc de la regla, que és el més natural del món sinó de l'economia de consum i la cultura de l'usar i llençar. Avui ja és possible menstruar sense generar residus i alhora utilitzar productes més saludables i econòmics. Alguns exemples son la **copa menstrual**: la majoria estan fetes de silicona mèdica, que deriva del silici, un dels minerals més abundants de la terra i a més es poden reciclar. Gràcies a això suposen l'estalvi de l'1% de la producció de residus municipals per habitant i any, segons l'Agència Catalana de Residus (ACR). Pel que fa als costos econòmics, l'ACR considera que optar per la copa menstrual és la millor opció, ja que representa un cost anual mitjà d'11,2 euros per família i, per tant, un estalvi de gairebé 100 euros anuals, en comparació a l'ús de tampons o compreses.

Altres opcions poden ser les **compreses de roba** (n'hi ha d'ecològiques i de proximitat), les **calces absorbents** que combinen la facilitat d'un mètode de retenció extern amb la llibertat de moviments interns; les **esponges marines** que es fan servir com un tampó però que quan estan saturades, enlloc de llençar-se, s'esbandeixen i es tornen a col·locar.

I finalment, l'opció més ecològica, econòmica i revolucionària de totes: el **free bleeding o sagnat lliure**. Es tracta de reeducar el nostre propi cos i aprendre a escoltar-lo, igual que hem après a controlar els esfínters. La clau és l'enfortiment del sòl pelvià, és a dir, el conjunt de músculs i lligaments que tanquen la cavitat abdominal en la part inferior. Aquest múscul és un gran oblidat a Occident mentre que a d'altres cultures el coneixement i el control del sol pelvià passa d'una generació de dones a una altra.

En qualsevol cas, mentre n'aprenem i fem pràctiques, mirem d'optar per les alternatives menys nocives per a les butxaques, el benestar i el planeta.

--

Fonts: https://ajuntament.barcelona.cat/guardiaurbana/ca/noticia/la-regla-pot-ser-barata-i-sostenible_726860

<http://rezero.cat/dm/publicacions-de-la-fprc/118-publicacio-estalvi-economic-associat-a-la-prevencio-de-residus-a-la-llar/file>

“El meu fill tindrà autisme i em farà millor persona”

Educar i escolaritzar fills amb diversitat funcional simplement és una carrera d'obstacles. El primer obstacle que et posa la vida és entomar que el teu fill té diversitat funcional. No sé quantes de les que esteu llegint sou mares o pares però segur que totes i tots entendreu que quan estàs embarassada no penses: “—Oh! El meu fill tindrà autisme, em farà millor persona i la lluita diària a la que la societat em sotmetrà em permetrà superar barreres que ara no puc ni imaginar...” Sempre penses en una criatura sana, feliç, integrada a la societat i que podrà triar el que voldrà a la seva vida. Està clar que totes som realistes i sabem que hi haurà problemes però, bé, res que una bona dosi d'amor, dedicació i potser diners no pugui solucionar.

A partir del diagnòstic, el teu fill desapareix i apareix una etiqueta. El nom que t'has passat mesos discutint amb la família o fent llistes llarguïssimes o consultant el calendari per veure quin va millor o... és substituït per TEA, TDAH, TEL, baix CI, etc. A partir d'aquí portem aquesta etiqueta al metge, al terapeuta, al centre d'integració sensorial... Tenim informes perfectament actualitzats del catàleg de dificultats dels nostres fills. Les fotos de Facebook deixen de ser el nen ple de xocolata fins a la bandera o fent la gràcia del dia per passar a ser les fites evolutives aconseguides, que celebrem com a gestes històriques, perquè els terapeutes fixen objectius de desenvolupament i els metges proves a fer.

Quan, a més, arriba l'edat escolar veus els pares que escullen escola per projecte educatiu, per nivell de coneixements, per les instal·lacions... Pregunten si a P3 fan anglès o quan comencen la lectoescriptura o si hi ha piscina o quina gimnàstica fan. Però nosaltres preguntem si hi ha mestra d'educació especial, si hi ha psicòloga, si hi ha llibres o si adapten materials. I directament lligat a això comença el màster en sigles: CDIAP, EAP, PI, CAD i tantes altres. Passes a demanar hores de vetlladora com si t'hi anés la vida perquè veus al teu fill que està a anys llum de la resta dels companys, dins un centre escolar que, malgrat totes les teves indagacions i ser el millor que has pogut trobar, és evident que li serà hostil. Aleshores també descobreixes que d'escoles no només n'hi ha de públiques, de privades concertades, de privades a seques, de religioses o de no religioses. També hi ha escoles amb SIEI. Aprens que l'escola, la de tota la vida, es diu ordinària i que llavors existeix la compartida o l'especial.

(No sempre aconseguim arribar totes aquí sense haver-nos tornat boges o sense haver entrat en una depressió. Ah! I sense comptar que molt segurament quan arribem aquí estem a meitat del procés de dol i les emocions vencen les decisions que haurien de ser racionals i ponderades.)

Passa el primer curs i descobreixes que l'escola no és el lloc on el teu fill estarà bé, on aprendrà i conviurà, on jugarà, on descobrirà el primer amor... Després del primer curs, t'adones que hauràs de parlar molt, que t'esperen reunions molt tenses amb una persona de l'EAP que segurament es convertirà en la persona dels teus malsons. Pot ser que tinguis sort, tot vagi bé i et toqui la loteria. Aleshores, descobriràs que hi ha una paraula màgica que ara es diu molt: escola inclusiva. I et posaràs a investigar, fins i tot aniràs a xerrades i descobriràs que escola inclusiva no és el resultat d'una definició sinó que cada font que consultis té una versió del tema i que, molt probablement, no s'assemblarà en res a l'anterior.

DIScapacitats

Una història molt esquemàtica de com hem arribat a 2020 ens demostra que hem evolucionat. No fa tant temps les persones

amb discapacitat simplement no existien. No eren visibles dins la societat. Després vàrem descobrir-les i les vàrem segregat. Ara ja les integrem: ja hem portat a una part dels nens i nenes dins les escoles ordinàries, normalment segregats i segregades de la resta de companys i, en alguns casos, fins i tot dins les aules. I en l'horitzó de les intencions, no dels fets, fins i tot ja parlem d'escola inclusiva. Inclusiva!

Però per arribar a la inclusió no basta amb eliminar les barreres físiques i barrejar les criatures, per arribar a la inclusió ens cal un canvi de paradigma educatiu i un canvi de paradigma social. La inclusió no serà possible fins que no **deixem la DIScapacitat i visibilitzem les CAPACITATS**. Hem d'entendre que les persones amb discapacitat tenen habilitats i capacitats. Potser no les habituals, potser no de la mateixa manera, potser cal fer un esforç per veure-les, però tenen capacitats totes i cadascuna d'elles, fins i tot, aquells nens i nenes que suposadament viuen al seu mon aïllats ja sigui per motius físics o psíquics.

La vida no és inclusiva i l'escola no és inclusiva perquè inclusió és més que tenir alumnes amb diversitat de qualsevol tipus dins d'una aula. Inclusió és que vagis pel carrer i davant d'una crisi del teu fill una dona no et digui que una bufeta a temps soluciona les coses. Inclusió és que la mestra del teu fill no et digui que no cal que compres llibres perquè total no els farà servir. Inclusió és que la teva família no et digui que no et preocupis que els teus fills son maquiassims i que segur que se'n sortiran a la vida. Inclusió és comprensió, coneixement, empatia, ganes de conviure. Inclusió és entendre que **posar-se a les sabates d'una altra persona comença per saber que potser no porta sabates** i que potser la seva visió del món i els seus valors no són els propis i que això no sigui un problema. No, la vida, la societat, l'escola d'avui no són inclusives. Per això encara tenim escoles per al gruix de la població i escoles i aules per als diferents.

MEMENISME

Cos, identitats i estereotips

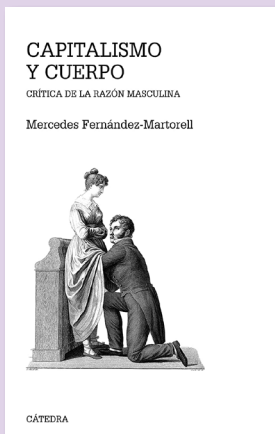

A la conquista del cuerpo equivocado

Miquel Missé (Egales, 2018)

Identitat, teoria queer, transsexualitat

Imprescindible per entendre com construïm les identitats de gènere i per adonar-se que sovint no estem tan lluny de les identitats trans. Adaptem els cossos per fer-los encaixar en els mandats del sistema sexe-gènere o a la inversa?

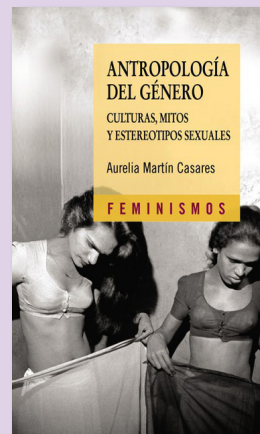

Cuerpo y capitalismo. Crítica a la razón masculina

Mercedes Fernández-Martorell

(Cátedra, 2018). *Cos, identitat, capitalisme, poder*

La concepció dels cossos no sempre ha estat la mateixa. Aquest relat ens transporta a l'apassionant transformació que va suposar pels nostres cossos l'arribada del capitalisme al llarg dels últims segles.

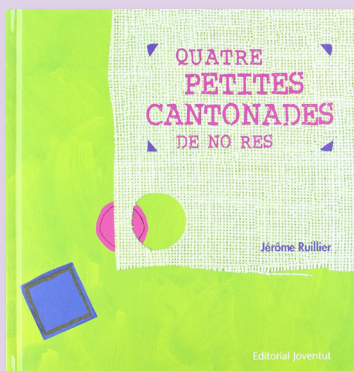
Antropología del género. Culturas, mitos y estereotipos sexuales

Aurelia Martín Casares (Cátedra, 2017).

Identitat, estereotips, patriarcat

Què és el gènere? I el sexe? El significat de ser dona i ser home ha canviat al llarg del temps i no és el mateix a totes les cultures del món. A través de l'antropologia descobrim quins significats té a altres cultures i la multiplicitat de gèneres que reconeixen.

Conte i novel·la

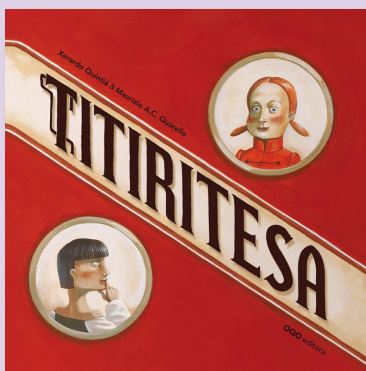

Quatre petites cantonades de no res

Jérôme Ruillier (Editorial

Juventud, 2019). *Infantil, comunitat, diversitat, inclusió*

Vàries rodones i un quadrat juguen al carrer. Quan són cridades a casa, totes passen alegrement per la porta rodona, excepte el quadrat, que no encaixa. Com s'ho faran per no deixar el quadrat a fora? Li tallaran les quatre cantonades per adaptar-lo a la forma de la porta? Total, per quatre cantonades de no res...!

Titiritesa

Xerardo Quintiá i Maurizio A. C. Quarello (Oqo Editora, 2007)

Infantil, identitat, LGTBI, estereotips

Educada per ser la típica princesa obedient, Titiritesa en rebel·lar-se al seu destí descobrirà l'amor... d'una altra princesa. La diversitat és present en la nostra societat, és un valor imprescindible per la pau i el respecte, apropem-la a tota la infància.

Tina Frankens

Bel Olid (Fanbooks, 2018)

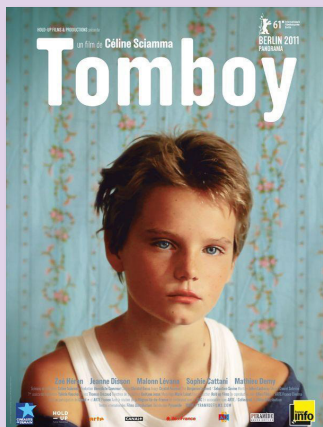
Juvenil, ficció, cos

Recreació del mite de Frankenstein a través d'una noia valenta que es pregunta qui és i què són totes aquestes cicatrius que marquen el seu cos. Relat sobre identitats, disidència, diversitat i amor que parla de tabús que cal desenterrar.

Pel·lícules

Tomboy
Céline Sciamma (direcció i guió).
França (2011). *Drama, identitat, transgènere, creativitat de gènere a la infància*

Una nena de 10 anys es trasllada amb la seva família a viure a un nou barri, y decideix vestir-se de tal manera que sigui reconeguda com nen. Com ho viurà la seva família i les noves amistats al descobrir-ho?

L'ordre diví
Petra Biondina Volpe (direcció i guió). Suïssa (2017). *Comèdia, identitat, drets, sufragi femení*

El 1971 les dones a Suïssa encara no podien votar. A través de la frustració de la protagonista, el marit de la qual no li deixa acceptar un treball a temps parcial, es desencadena el moviment sufragista a la ciutat.

Goril·les en la boira
Michael Apted (direcció) i
Anna Hamilton Phelan (guió).
Estats Units (1988). *Drama, vida, ecofeminisme, natura, capitalisme*

La primatóloga nordamericana Diane Fossey viatja a les muntanyes Virunga (entre Ruanda i el Congo) per estudiar la comunitat de goril·les que viu a les muntanyes. Allí toparà també amb la caça furtiva d'aquest primate.

Sèries

Masha i l'ós
Oleg Uzhinov, Marina Nefedova,
Olga Baulina et al. (direcció) i
Oleg Kuzovkov (guió). Rússia
(2009-2012). *Infantil, comèdia, identitat, comunitat*

La Masha és una nena inquieta que viu a Sibèria entre rius, arbres i animals i va descobrint el món tot vivint aventures acompanyada d'un ós que té un gran cor.

Pippi Långstrump
Olle Hellbom (direcció) i Astrid
Lindgren (guió). Suècia (1969).
Infantil, comèdia, identitat

Un clàssic entre els clàssics que ens mostra la infància rebel d'una nena que viu més enllà de les normes que imposa una societat rígida i acomplexada. Cal recuperar el seu esperit.

Sex Education
Laurie Nunn (creadora), Laurie
Nunn, Kate Herron et al.
(direcció) i Bisha K. Ali, Sophie
Goodhart et al. (guió). Regne Unit
(2019). *Tragicomèdia adolescent, cos, identitat, comunitat*

Rialles assegurades en una sèrie que parla de sexe sense complexes, tabús ni motlles i que ens apropa la realitat diversa de la adolescència i la societat.

El confinament: un bon context per començar la revolució urinària!

Ara que estem confinades, heus aquí una reflexió, de fet, una revolució, que es pot encabir perfectament entre les tasques d'educació feminista que es poden fer des de casa amb un impacte que anirà més enllà de les vostres quatre parets. En les reflexions que es van obrint pas en el debat cada vegada més públic sobre la identitat de gènere, s'hi troba el repensar si cal mantenir la separació de lavabos per dones i homes, per què ho fem i què passa si ho deixem de fer. Aquesta qüestió també fa repensar els lavabos escolars, que formen part dels espais educatius, on la canalla aprèn comportaments, valors i actituds socials que aplicaran a altres entorns quotidians privats i compartits. I és que els espais generen i afavoreixen determinats comportaments i actituds. Els espais també són constructors de gènere.

Però què carai passa als lavabos? Principalment el fil s'embolica amb temes com la higiene i la falta de respecte. Però si aprofundim veurem com també hi ha qüestions de fons com les identitats de gènere, la masculinitat, la invisibilitat de les tasques de cura, l'individualisme i la discriminació.

Si els banys a les cases no estan segregats per gènere, per què els separem fora de l'àmbit privat? De fet, a les escoles, a infantil, els lavabos són mixtes però, malgrat que hi ha escoles en què això es manté tota la primària, el més habitual és que a primària els lavabos se separin. Per què succeeix això?

Principalment, perquè històricament a occident els homes i les dones que no pertanyen a una mateixa família no podien compartir espais tan íntims. Aquest fet va anar fent impensable que una dona i un home que no compartien matrimoni compartissin tanta intimitat. La intimitat del cos era absolutament obligatòria. Per preservar l'honor de les persones, sobretot el de les dones. El cos era un tabú i no es podia mostrar i menys encara al sexe contrari. Ens preguntem si aquests són els valors que volem seguir transmetent...

Espais bruts, espais insegurs... per a les nenes

Però com deïem més amunt, no tot és un tema d'honor. La **higiene** és un dels grans quès dels banys. Les dones i les nenes sabem molt bé de què parlem quan arribem a banys mixtes amb tasses brutes i pudents, pixades fora de lloc, fet que ens obliga a fer un munt de maniobres abans d'evacuar: fer equilibris per no tocar la tassa quan pixem, haver de passar un paperet per netejar el que ha embrutat un altre, o posar capes i capes de paper a la vora de la tassa per no tenir cap mena de contacte amb ella (aquesta tècnica sobretot l'ensenyem a les nenes petites que sovint, per molt que ho intentin, per alçada, no arriben a pixar dempeus apuntant dins i han de seure). Tot plegat és, evidentment, força complicat i molest. Hi ha escoles on s'ensenyava que els nens netegin després de fer un pipí i que les nenes netegin abans. Però, què netegen les nenes? Sovint el que no han netejat (bé) els nens. Davant aquest fet semblaria fins i tot millor tenir banys segregats entre nenes i nens per fer la vida més fàcil a les nenes. Però és realment la millor manera d'educar als nens? Permetre que esquitxin per arreu? No netejar el que han embrutat?

Un altre aspecte és la falta de respecte que sovint fa del **lavabo un espai insegur per les dones i les nenes**. A les escoles, les nenes més grans, quan tenen la regla, són espiades o

assetjades i se senten insegures amb els lavabos mixtes. De fet, precisament per aquesta qüestió, algunes escoles que havien optat per lavabos mixtes malauradament han fet un pas enrere cap a la separació, en els cursos més grans. I ens preguntem: són les nenes les que s'han d'amagar o protegir d'aquesta manera? O són els nens els que han d'aprendre a respectar? Com ho aprendran des de la divisió? Volem mantenir tabús? No oblidem, a més, que la inseguretats afecta també a totes aquelles **persones no normatives**. Persones que sovint són violentades per no emmotllar-se al gènere. Els lavabos es transformen en espais d'agressió cap a qui no representa la masculinitat hegemònica i cap a persones trans.

Espais de construcció d'identitat

Com a Escoles Feministes, qüestionem què aporta a la infància fer ús de banys segregats. Si hem d'educar en igualtat i hem de trencar amb els estereotips de gènere, per què contínuament els separem entre nens i nenes? Per què

contínuament la canalla ha de triar el gènere en què se sent representada? Moltes persones no se senten identificades amb un gènere o no es volen identificar contínuament. **Per què en els banys sí ensenyem comportaments diferenciats, a actuar diferent, a relacionar-se diferent?** En donar només dues opcions forçant a les persones a encaixar, a ser reconegudes per tothom en alguna de les dues opcions, els lavabos separats eduquen en la binaritat i l'heterosexualitat. Si volem educar en la igualtat i pel respecte i la no discriminació, cal replantejar aquest tema. És una qüestió de drets humans. El privat és polític i això també inclou els banys.

Però resulta que "pixar drets ens fa homes i pixar asseguts és de nenes". **Veïem, doncs, que es tracta també d'un tema de masculinitat.** I com bé sabem, "les coses de nenes" impliquen una cosa negativa, no desitjable, a causa de la jerarquia social que hi ha a les societats patriarcals, on tot allò relacionat amb el masculí té més valor. Pixar com nenes, asseguts, vol dir assemblar-se a les nenes. Un home de debò, pixa dret. Parleu amb el vostre entorn i comprovareu com aquestes idees es troben en el rerefons dels arguments.

Casa i escola: lavabos educatius

Quan comentem aquesta qüestió amb famílies, trobem que, a les tasses de casa, hi ha nens que pixin orgullosament drets i nens que pixin asseguts (fills de dues mares, fills de pares que també pixin asseguts...). Què passa amb aquests nens a l'escola? Doncs que és allà on aprenen a pixar drets, com la

resta de nens. I pel que fa als pares, a les cases, n'hi ha que pixen orgullosament drets, el que pixen asseguts per comoditat i intuïció, i els que pixen orgullosament asseguts com a feministes conscients.

Que no tots els nens embruten quan pixen drets? Doncs resulta que sí. Sovint costa veure si has deixat una goteta, però aquesta fastiguejarà a la nena (o nen que pixi assegut) que vingui darrere. De fet, molts estudis i experiments mostren que encara que apuntis súper bé, pixant dret acabes embrutant. No és mala punteria ni ser un brut, sinó un fet de física mecànica que passa sempre: hi ha microgotes que a simple vista no veiem i que esquitxen en picar contra la tassa i van a parar fora la tassa o a la vora on després seiem. És a dir: cal netejar el que queda brut i això ho fa la persona que ve després. És molt preocupant que les nenes netegin el que han embrutat els altres i que ho trobin normal, que no es queixin, perquè així les han ensenyat des de P3!

Ho sabem: els nens pixant asseguts també poden embrutar si no controlen cap a on apunten. Però pixar assegut és molt fàcil d'aprendre. I també ho sabem: les nenes també poden embrutar, sí, però normalment passa quan no pixen assegudes perquè el vàter de torn està brut. I de fet... qui neteja els lavabos a les cases i a les escoles? I com s'embruten més? Com tindrem menys esquitxades a terra? I menys esquitxades que provenen de nenes que pixen mig assegudes quan es troben la tapa bruta...? Volem educar pel bé comú, pensant amb els altres? Aquesta qüestió no va només de "és que el meu fill". O és que volem educar en l'individualisme i no pensar més enllà que en nosaltres mateixos i els nostres?

Lavabos públics

Ara anem als lavabos públics, segurament un dels espais públics menys enyorats des del confinament. En primer lloc, ens trobem els símbols que indiquen els lavabos de dones i d'homes. Símbols al servei del binarisme i... els estereotips. La dona, amb la típica figura amb faldilla, l'home, amb barret de copa. Alguna persona realment se sent identificada amb aquesta simbologia que es podria titllar més aviat d'ofensiva? I encara pitjor: sovint trobem una silueta plana de cos humà vist de front que s'associa als homes, i una silueta plana amb faldilla per associar-la a les dones. És que els que formen l'espècie humana són els homes i, nosaltres, les dones, som una espècie d'*Homo Sapiens Feminus*, diferenciada, excepcional, no universal, una alteritat *beauvoiriana*?

Als lavabos públics, a més, sovint trobem que els banys de les dones coincideixen amb el bany de les cures per nadons, pressuposant i obligant les mares a fer-se responsables de les tasques de cura, com canviar els bolquers. Però les dones també compartim el lavabo amb les persones que tenen altres necessitats, com les que fan ús de cadires de rodes. És que les persones amb necessitats especials no són sexuades?

I no podem passar per alt que els banys de dones generalment tenen fins i tot una llarga cua per entrar perquè quan es dissenyen (qui ho fa?) no tenen en compte que l'equitat en els banys requereix unes proporcions de 2:1 o 3:1 a favor de les dones, proporció que fins i tot alguns països regulen amb lleis. Però aquí el model de lavabos és el dels homes, per això rarament trobes on penjar l'abric, la motxilla o la bossa mentre pixes...

I als lavabos d'home trobem, voilà, els **urinaris**! Un espai per a homes de reafirmació patriarcal. Sabeu que hi ha homes

que se senten incòmodes als urinaris havent de triar entre urinar o lavabo tancat? Els posa davant del compromís de mostrar-se versus voler intimitat... Sembla que qui escull intimitat ha de cridar als quatre vents que ha de fer caca o ha d'amagar alguna cosa.

La història del fer pipí

És apassionant descobrir que no sempre s'ha pixat com ara. De fet, no es pixa com aquí a tot arreu. Anys enrere —no fa tants— aquí tothom pixava dret. A qualsevol lloc, les dones aixecaven les faldilles i, sense més, buidaven. No sempre hi ha hagut lavabos a les cases ni la cultura del pudor defecant ha estat ni és la mateixa aquí que a països asiàtics, per exemple. Tampoc ha estat la mateixa en el passat que actualment. Ha evolucionat i pot seguir evolucionant. Hem de pensar el **pixar com a fet cultural**, no natural. No és una cosa que ens marca la biologia, ni que sigui inamovible.

Hi ha països, com Alemanya i Suècia, que es plantegen aquest tema fa molts anys. A les cases particulars és ben freqüent trobar un cartell indicant que tothom pixi assegut. I a nivell polític, s'estan regulant amb noves lleis els lavabos públics. Creiem necessari que com a societat també nosaltres ens ho plantejem i que anem a la una, famílies i totes les i els professionals dels centres educatius. Pensem que la solució a aquesta temàtica complexa i apassionant és senzilla: **eduquem als nens a pixar asseguts i no segreguem els banys**. Tenir solucions fàcils a temes difícils és una bona notícia, no us sembla? Això sí, tot passa per deconstruir la masculinitat hegemònica. Hi esteu disposades i disposats?

EN VERS

Decidim (Les Kol-lontai)

Decideixo el color de la camisa;
decideixo si avui menjo carn o peix.
Decideixo ser rebel o ser submissa;
decideixo canviar o fer el mateix.

Decideixo ser lleugera i fer neteja
de les pors, teranyines i paranyes.
Decideixo somriure a qui m'enveja;
decideixo estendre el braç a un estrany.

Decidim, que el món no espera.

Decidim no ser vassalls.

Decidim ser la pell que es regenera

de cremades, tatuatges i senyals.

Decidim el color de la bandera,

decidim no ser vassalls.

Decidim, que el món no espera:

ser ara, encara, i no demà.

Decideixo si tenir vida al meu ventre;

decideixo per donar a qui m'ha fet mal.

Decideixo ser la calma o l'epicentre;

decideixo ser parella o ser amant.

Decideixo acabar al mar o sota terra.

Decideixo plantar un hort o anar al mercat.

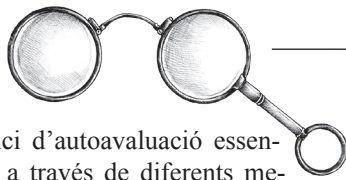
Decideixo ser cigala o ser formiga;

a qui jo vull per amiga,

amb qui vull fer-me gran.

Lletra: Sílvia Bel i Sílvia Comes. Música: Sílvia Comes.

Àlbum: Cançons Violeta (2018)

La deconstrucció és un exercici d'autoavaluació essencial pels feminismes. Consisteix a reflexionar sobre els propis biaixos, prejudicis i privilegis a través de diferents mecanismes per tal de desaprendre, identificar i eliminar els marcs patriarcals i masculistes, capitalistes i classistes, colonials i racistes, normatius i capacitistes... que hem interioritzat sense adonar-nos i que ens modelen. El Test de la revista és una eina per iniciar-se en la deconstrucció i en aquesta ocasió hem convidat a elaborar el qüestionari a la **Escuelita Antiracista**, un projecte de l'**Espacio del Inmigrante del Raval** i el **Sindicato Popular de Vendedores Ambulantes**, per tal que ens ajudi a autoreflexionar sobre el nostre propi racisme. Marca amb una "X" les caselles que encaixin amb la teva realitat (pots marcar-ne més d'una per pregunta):

1. Al meu centre estudien / *En mi centro estudian*

- Sobretot alumnes d'origen català i espanyol / *Sobre todo alumnos de origen catalán y español.*
- Sobretot alumnes d'origen migrant / *Sobre todo alumnos de origen migrante.*
- Alumnes d'origen migrant magrebí, llatinoamericà i xinès / *Alumnos de origen migrante magrebí, latinoamericano y chino.*
- Alumnes d'origen migrant centroeuropeu, italià i nordamericà / *Alumnos de origen migrante centroeuropeo, italiano y norteamericano.*

2. La teva escola és considerada d'alta complexitat? / *Tu escuela está considerada de alta complejidad?*

- Sí
- No

3. Al meu centre treballen / *En mi centro trabajan*

- Cap persona racialitzada / *Ninguna persona racializada.*
- Persones racialitzades al professorat / *Personas racializadas en el profesorado.*
- Persones racialitzades a les feines de monitoratge / *Personas racializadas en los trabajos de monitoraje.*
- Persones racialitzades a les feines de neteja i manteniment / *Personas racializadas en los trabajos de limpieza y mantenimiento.*

4. A la meva escola he detectat / *En mi escuela he detectado*

- Racisme a les relacions personals / *Racismo en las relaciones personales.*
- Racisme al contingut curricular / *Racismo en el contenido curricular.*
- Racisme a l'accés escolar (ex. matriculació) / *Racismo en el acceso escolar (ej. matriculación).*
- Racisme al seguiment escolar / *Racismo en el seguimiento escolar.*

5. A l'AMPA de la meva escola / *En el AMPA de mi escuela*

- Hi ha molt poques o cap mare-pare-tutora migrant o racialitzada / *Hay muy pocas o ninguna madre-padre-tutora migrante o racializada.*
- La presidenta és una mare migrant i/o racialitzada / *La presidenta es una madre migrante y/o racializada.*
- La majoria són pares homes blancs / *La mayoría son padres hombres blancos.*
- No ens fixem en els colors, sinó en les persones / *No nos fijamos en los colores, sino en las personas.*

6. El contingut de les assignatures de Medi, Ciències Socials i/o Història / *El contenido de las asignaturas de Medio, Ciencias Sociales y/o Historia*

- Demostra la influència del colonialisme en la construcció dels coneixements / *Demuestra la influencia del colonialismo en la construcción de los conocimientos.*
- Està basat en el mètode científic i, per tant, és objectiu i universal / *Está basado en el método científico y, por lo tanto, es objetivo y universal.*
- Mostra que aquests coneixements són fruit de l'intercanvi entre cultures / *Muestra que estos conocimientos son fruto del intercambio entre culturas.*
- Té en compte el coneixement produït per les poblacions colonitzades / *Tiene en cuenta el conocimiento producido por las poblaciones colonizadas.*

7. A la meva escola / *En mi escuela*

- Hi ha una assignatura de religió judeocristiana / *Hay una asignatura de religión judeocristiana.*
- Hi ha una assignatura de religió islàmica / *Hay una asignatura de religión islámica.*
- No hi ha cap assignatura de religió / *No hay ninguna asignatura de religión.*
- A l'assignatura d'educació en valors socials i cívics (ètica) veuen totes les religions / *En la asignatura de educación en valores sociales y cívicos (ética) se ven todas las religiones.*

8. Penses que el Programa de Prevenció, Detecció i Intervenció de Processos de Radicalització als Centres Educatius (Proderai) és / *Piensas que el Programa de Prevención, Detección e Intervención de Procesos de Radicalización en los Centros Educativos (Proderai) es*

- Islamòfob, racista i classista / *Islamófobo, racista y clasista.*
- Necessari per la seguretat dins i fora de l'escola / *Necesario para la seguridad dentro y fuera de la escuela.*
- Un protocol que afavoreix la convivència entre l'alumnat / *Un protocolo que favorece la convivencia entre el alumnado.*
- No conec aquest programa / *No conozco este programa.*

--

Si aquest test t'ha fet reflexionar i vols aprofundir algunes de les qüestions, contacta amb col·lectius com l'Escolita Antiracista, [Sindicato Popular de Vendedores Ambulantes de Barcelona](#), [T.I.C-T.A.C](#), [Catàrsia](#), [Black Barcelona](#), [Mujeres Migrantes y Diversas](#), entre molts d'altres.

Si este test te ha hecho reflexionar y quieres profundizar algunas de las cuestiones, contacta con colectivos como la Escolita Antirracista, [Sindicato Popular de Vendedores Ambulantes de Barcelona](#), [T.I.C-T.A.C](#), [Catàrsia](#), [Black Barcelona](#), [Mujeres Migrantes y Diversas](#), entre muchos otros.

MEMENISME

